

Książka *Cyfrowe dzieci. Zjawisko, uwarunkowania, kluczowe problemy* pod redakcją Sylwestra Bębas, Mariusza Z. Jędrzejko, Kai Kasprzak, Adama Szwedzika oraz Agnieszki Taper dotyczy bardzo ważnej i współczesnej kwestii, jaką jest cyberbezpieczeństwo. Wspólna praca podjęta przez zespół badawczy podkreśla wielowymiarowość zjawiska cyberprzestrzeni oraz funkcjonujących w niej młodych ludzi. Celem pracy jest zbadanie poszczególnych zagrożeń wynikających z powszechnego dostępu do cybertechnologii oraz jej wpływu na społeczeństwo, a w szczególności na młodych ludzi.

W literaturze przedmiotu, pomimo pojawiających się już od kilku lat publikacji, nadal odczuwalny jest brak kompleksowych badań nad różnymi formami cyberprzemocy. Istnieje również silna potrzeba dokonania analiz i klasyfikacji zachowań młodych ludzi, którzy są dotknięci cyberagresją. Ograniczone i często tendencyjne badania, oparte na małych próbach, prowadzą do zaciemnienia rzeczywistego obrazu cyberprzemocy wśród młodych ludzi. Również, pomimo tego, że temat cyberbezpieczeństwa jest atrakcyjny pod względem komercyjnym, a także medialnym i często podnoszony przez instytucje publiczne oraz organizacje pozarządowe, to jednak trudno określić pełny zakres przestępstw cybernetycznych. Okazuje się także, że cyberagresja choć niewidoczna, to jednak determinuje samopoczucie i zdrowie młodych ludzi. W tym kontekście recenzowana praca pod tytułem *Cyfrowe dzieci. Zjawisko, uwarunkowania, kluczowe problemy* wydaje się szczególnie cenna, bowiem pozwala czytelnikowi usystematyzować wiedzę w zakresie ludzkich zachowań w cyberprzestrzeni.

Książka zawiera dwa główne rozdziały. Pierwszy *Dzieci w wielkiej sieci. Zjawisko i jego uwarunkowania. Wyniki i analiza badań* dotyczy potężnego wpływu, jaki technologia wywarła na tożsamość i rozwój nastolatków. Z tego też m.in. powodu przyjmuje się określenie młodzieży jako „cyberpokolenia” lub „pokolenia Sieci”. Jak zauważają badacze, młodzież jest aktywnym konsumentem wszelkiego rodzaju nowości online.

Drugi rozdział nosi tytuł *Wielka sieć i dzieci – między atrakcyjną aktywnością a destrukcyjną nadaktywnością. Wybrane problemy*. Ten fragment książki skupia się na analizie nowych rodzajów przestępstw, jak: kradzież tożsamości, oszustwa, przemoc słowna. Oczywiście Internet nie jest niczym złym, stanowi ogromny postęp cywilizacyjny wspomagający rozwój wielu państw i społeczeństw. Niemniej jednak, wraz z upowszechnieniem się świata wirtualnego, pojawia się wiele zagrożeń, które jeszcze w latach 90. ubiegłego wieku nie były znane.

Obydwie części książki stanowią teoretyczny i empiryczny fundament dla artykułowanych refleksji naukowych w recenzowanej dysertacji. Cenny dla poruszanej problematyki jest także rozdział poprzedzający dwa główne rozdziały pracy, funkcjonujący w książce jako wprowadzenie. Jak przystało – zgodnie z wymaganiami naukowymi – dotyczy on metodologicznych założeń badaw-

czych. Recenzowana praca z powodzeniem identyfikuje współczesne problemy w zakresie cyberbezpieczeństwa dzieci i młodzieży. Nakreśla także aktualny stan badań naukowych.

Temat cyberbezpieczeństwa jest bardzo złożonym problemem, porusza on bowiem nie tylko kwestie związane *stricte* z bezpieczeństwem bądź naukami ścisłymi, ale również dotyka obszarów dotyczących zarówno nauk o polityce, socjologii, psychologii oraz administracji. Recenzowana praca stara się sprostac temu wyzwaniu. Poszczególni autorzy z powodzeniem i w kompleksowy sposób opisują złożony charakter cyberprzestrzeni.

Warty uwagi jest rozdział 2.1, w którym autorzy poruszają problematykę psychologicznego profilu młodych ludzi. Jak wskazują badacze, determinowany jest on przez wszechobecne środki masowego przekazu, jak też inne produkty będące efektem cyberrewolucji ostatnich lat. Rozdział ten wzbogaca całą książkę o interesujące wnioski na temat współczesnego społeczeństwa. Przestrzeń cybernetyczna, która w znaczny sposób determinuje proces socjalizacji młodego człowieka, jest istotna nie tylko z punktu widzenia pedagogiki bądź psychologii, ale i nauk politycznych. Okazuje się bowiem, że to cybertechnologia kształtuje postawę oraz gotowość przyszłego obywatela do partycypacji w życiu publicznym. Dlatego, można sądzić, iż cyberprzestrzeń wraz ze swoimi pozytywnymi jak i negatywnymi cechami, może stanowić klucz dla zrozumienia percepcji oraz charakteru uczestnictwa społeczeństwa w polityce.

Jak wskazuje rozdział 2.2, nastolatki są aktywnymi uczestnikami wirtualnych społecznościowych i interakcji online oraz podatnymi na określone zachowania. Innymi słowy, ulegają sugestywnym komunikatom bądź presji ze strony rówieśników. Autorzy wskazują ponadto, że wpływ technologii oraz mediów może zmniejszać wrażliwość jednostki wobec innych osób, wpływając negatywnie na ich ocenę moralną i podejście do otoczenia.

Uwagę czytelnika przykuwa rozdział 2.3, który przybliży naturę takich zjawisk jak: sexting, cyberseks, czy cyberpornografia. Omówiono w nim problemy, z których część jest obecnie uważana za jedną z najbardziej niezbadanych tematów w polskiej literaturze przedmiotu.

W rozdziale 2.4 prześledzono zjawisko cyberprzemocy. Przedstawiono w nim istniejące już formy cyberagresji, które, niestety, stanowią popularny przejaw okrucieństwa wśród nastolatków. Cyberprzemoc jest zjawiskiem istniejącym od niedawna. Jednakże, od czasu jego pierwszego pojawienia się pod koniec lat 90. XX wieku, ta forma niebezpiecznych interakcji uległa ewolucji. Na ten stan miał wpływ, bez wątpienia, tani i łatwy dostęp do cybertechnologii. Jest to także – jak zauważają badacze – ukryta forma agresji, często charakteryzująca się niskimi kosztami postrzeganymi ze względu na możliwość ukrycia prawdziwej tożsamości.

Autorzy poszczególnych rozdziałów dokonują analizy sposobu wykorzystania przez młodych ludzi cybertechnologii. Dostęp do Internetu wiąże się z wieloma kwestiami bezpieczeństwa cybernetycznego. W rozdziale 2.5 rozpatrywane są kwestie bezpieczeństwa związane z dostępem do komercyjnych stron internetowych oraz niebezpieczeństwami wynikającymi z obecności na portalach, które

mogą oferować kontakty z niewłaściwymi osobami lub epatować niepożądanymi treściami.

Ostatnie rozdziały książki dotyczą zagadnień związanych z poprawą skuteczności podejmowanych wysiłków na rzecz cyberbezpieczeństwa. Łatwo można przewidzieć, że rosnąca tendencja do cyberprzemocy zwiększy zapotrzebowanie na programy interwencyjne i zapobiegawcze. Szczególnie widoczne to będzie na najniższym szczeblu samorządowym, na którym realizowana powinna być współpraca między instytucjami edukacyjnymi, nauczycielami i rodzicami. Z pewnością, każda inicjatywa w ramach edukacji dla cyberbezpieczeństwa wymaga badań empirycznych w celu oceny i ustalenia jej skuteczności.

Coraz szybsze rozpowszechnianie informacji w dzisiejszych czasach stawia przed naukowcami prowadzącymi badania nad cyberprzemocą nowe wyzwania. Autorzy podkreślają w pracy, że technologia i media mogą szybko rozpowszechniać szkodliwe wiadomości do wielu odbiorców na całym świecie oraz niszczyć i/lub narażać na szkodę reputację określonych osób za pośrednictwem tekstów, wiadomości e-mail, obrazów, zdjęć, filmów wideo, audio i innych multimediów w krótkim czasie. Ten wzrost użycia technologii zmienia sposób, w jaki pojmujemy się bezpieczeństwo młodych ludzi. Zatem, szkoły odczuwają coraz większą presję do wprowadzania w życie programów edukacyjnych, które umożliwią uczniom bezpieczne nawiązywanie kontaktu online ze sobą.

Lektura książki zaznajomi z pewnością czytelników, którzy dopiero co podjęli problem cyberprzemocy z podstawową wiedzą. Dla innych osób, którzy zajmują się badaniami nad cyberbezpieczeństwem, praca poszerzy oraz zaktualizuje wiedzę w tym zakresie. Książka nie ogranicza się jedynie do bycia zbiorem analiz dokonanych przez naukowców, ale również posiada cenną wiedzę praktyczną z obszaru socjologii Internetu. Wynika to bowiem z oczywistego faktu, że za każdą formą cybertechnologii stoi człowiek, o różnych i często odmiennych motywacjach. Świadomość o tym pozwala lepiej zrozumieć badaną problematykę.

A zatem, niniejsza praca może stanowić ciekawą propozycję dla pracowników organów ścigania zajmujących się cyberprzestępczością, w tym także przemocą oraz mową nienawiści w wymiarze online. Jest to także bardzo ważna książka dla studentów z dziedziny nauk społecznych oraz pozostałych osób zajmujących się problemem zagrożeń cybernetycznych. Należy mieć nadzieję, że lektura książki pozwoli uniknąć wielu niespodziewanych i nieprzyjemnych zdarzeń, których część, niestety, kończy się tragicznymi konsekwencjami.